

ЧИННИК КРЕДИТУВАННЯ У РОЗВИТКУ ОРГАНІЗАЦІЙ І ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Досліджено і виявлено позитивний вплив чинника кредитування на розвиток основних показників фінансово-господарської діяльності підприємств – роздрібного товарообігу, введення в дію основних фондів і прибутків. Дослідження роблять достатньо актуальним питання проведення науково-практичних семінарів та видання методичних розробок з проблематики отримання і використання кредитів в облспоживспілках Укоопспілки.

Кредитування як процес, специфічна форма економічних відносин кредитора і позичальника (юридичних або фізичних осіб) у вигляді передачі в тимчасове користування коштів є важливою передумовою розвитку як конкретних підприємств, організацій, так і економіки країни загалом. Один із секторів економіки України утворюють підприємства і організації споживчої кооперації. Це особливий і специфічний сектор, функціонування якого сприяє виконанню надважливої соціально-економічної функції держави – забезпечення сільського населення товарами і послугами, заготівля у них залишків сільгосппродуктів і т. ін.

Для виконання цих функцій підприємства й організації споживчої кооперації повинні мати певні обігові кошти. Проте, як показує досвід діяльності навіть передових кооперативів, які в умовах минулого, доринкового періоду нагромадили достатні обігові кошти (до 50-70 %), вони не змогли їх зберегти і користуватися у поточному періоді. Тому фактично всі і фінансово стійкі і слабкі кооперативи змушені користуватися кредитами. Цьому, на нашу думку, сприяє низка інших чинників. Основним серед яких є сформований в країні потужний банківський сектор економіки, в якому банки – суб'єкти надання кредитів – діють в умовах жорсткого конкурентного середовища, що дає можливість отримувати банківські послуги високого рівня і за поміркованими цінами. Отже, проблема не в пошуку кредитора, а в ефективному використанні отриманих кредитів, поверненні позичок у банки і забезпечення розвитку тих сфер діяльності, в яких ці кредити були використані.

Серед об'єктів кредитування – товари, які необхідно залучити у виробників і забезпечити ними населення; будівлі торговельних, виробничих, заготівельних і інших об'єктів для здійснення відповідних видів діяльності; сільськогосподарські продукти і сировина (виготовлені та вирощені на фермах та на індивідуальних присадибних ділянках), які підлягають заготівлі і т. ін. Проблеми, які вирішує керівництво організацій споживчої кооперації різних ієрархічних рівнів, полягають у правильному визначенні обсягу кредиту, терміну його користування, способу повернення, тобто в ефективному управлінні кредитною діяльністю.

Варто зауважити, що в більшості кооперативних організацій керівники і фахівці лише набувають досвіду в цьому напрямі діяльності. По-перше, тому що потреби у численних кредитах у минулому не було, оскільки в біль-

¹ Наук. керівник: проф. С.В. Скибінський, канд. екон. наук – Львівська КА

шості кооперативних організацій були достатніми власні обігові кошти, а, по-друге, "ціна" кредиту порівняно з минулим періодом у поточному періоді зросла, більш ніж у десять разів. Є низка інших обставин, які зумовлюють специфічний підхід до використання кредитів.

Аби вдосконалити систему кредитування підприємств і організацій споживчої кооперації, необхідний аналіз позичкової діяльності у минулому та визначення позитивних і негативних моментів у цій діяльності. Для цього передусім потрібно зіставити обсяги отриманих кредитів і показники розвитку тих галузей споживчої кооперації, в яких вони використані. Нами зокрема проаналізовано використання кредитів у торговельній діяльності, введенні в дію основних фондів та взято до уваги синтетичний показник – результати фінансової діяльності ("Прибуток").

Аналіз банківських кредитів і позичкових коштів та показників їхнього використання буде тим повнішим і об'єктивнішим, чим триваліший аналізований період. Це пояснюється передусім певним часовим лагом між отриманням кредиту, його використанням і віддачею, тобто змогою виміряти ефективність вкладання коштів. Величина часового лагу залежить від багатьох чинників. Щодо підприємств і організацій Укоопспілки, то основним чинником є сфера використання кредитів. Наприклад, ефективність використання кредиту взятого для поповнення обігових коштів можна виявити протягом місяця-року. І це залежить від показника товарообіговості конкретної товарної групи. М'ясо і продукти з нього, молочні вироби, тобто товари нетривалого зберігання або товари для певної дати (події, свята) реалізують за короткий період. Тому достатньо одного місяця, щоб визначити ефективність такого цільового кредиту. Інакше із кредитами та визначенням ефективності їхнього використання, якщо йдеться про товари сезонного продажу (одяг, взуття) або ще тривалішого (товари культурно-побутового призначення, галантереї і т. ін.). Тоді термін виявлення ефекту кредиту збільшується. Ще більший термін прояву ефективності використання кредиту, якщо його мета – капітальне будівництво, введення в дію основних фондів. По-перше, враховується термін самого будівництва, який в окремих випадках сягає років. По-друге, термін продовжується на період здачі об'єкта в експлуатацію і виходу на проектну потужність тощо.

Ми поставили завдання дослідити проблему кредитування підприємств і організацій загалом. Врахували низку інших обставин, які негативно впливали на кредитну діяльність, зокрема фахівці системи щойно освоюють банківські послуги; відбулися процеси інфляції, гіперінфляції; різке падіння (1998 р.) курсу гривні; фінансово-економічна криза 2009 р. тощо. Та найголовніше із всіх та обставина, що у приватному секторі економіки (виробнича, торговельна й інші види діяльності) рішення і відповідальність за них переважно персональна. У системі ж споживчої кооперації рішення, зокрема і стосовно кредитів, приймають колегіально, а відповідальність перед пайовиками, їхніми зборами, а також вищими органами управління, – персонального керівника організації, підприємства, якому видано кредит. Тому під час аналізу кредитування аналізований період збільшено до 11 років (1999-

2009 рр.). Методика аналізу отримання і використання банківських кредитів охоплює такі елементи:

- аналіз діяльності з отримання і використання кредитів на найвищому ієрархічному рівні управління – Укоопспілці у розрізі облспоживспілок;
- аналіз розвитку окремих видів діяльності підприємств і організацій під впливом отриманих кредитів (роздрібний товарообіг, введення в дію основних фондів, прибутки) на рівні Укоопспілки у розрізі облспоживспілок;
- аналіз діяльності Львівської облспоживспілки з отримання і використання кредитів у розрізі райспоживспілок;
- аналіз розвитку окремих видів діяльності на рівні Львівської облспоживспілки у розрізі райспоживспілок;
- виявлення математичних залежностей між чинником "Отримання банківських кредитів" і результатами "Розвиток роздрібного товарообігу", "Введення в дію основних фондів", "Прибуток" і ін.

У табл. 1 наведено інформацію про рух банківських кредитів та позичкових коштів у системі споживчої кооперації України за 1999-2009 рр.; показники, які характеризують динаміку банківських кредитів загалом по Укоопспілці та в розрізі облспоживспілок.

За даними табл. 1 видно, що:

- обсяги кредитів загалом по Укоопспілці зросли за аналізований період у 3,7 раза (372,9 %). Динаміку банківських кредитів та позичкових коштів загалом по Укоопспілці описується трендовою моделлю експоненційного виду $y = a^x$ (a – стає число, але не дорівнює 1) (рис. 1). За конфігурацією кривої рис. 1 у 2009 р. простежується зниження обсягів кредитів – явище цього року можна вважати "нехарактерними" – як наслідок фінансової кризи і її сприйняттям суб'єктами господарювання;
- за зростання обсягу кредитів і позичкових коштів за 1999-2009 рр. загалом по Укоопспілці майже в чотири рази, цей показник між окремими облспоживспілками значно варіює. Наприклад, у Вінницькій ОСС обсяг кредитів збільшено у 16,1 раза, у Рівненській – 13,4 раза, у Чернівецькій – 8,3 раза, у Кіровоградській – 7,7 раза. Водночас є низка облспоживспілок, у яких показник зростання обсягу кредитів значно нижчий від наведених споживспілок і від середнього по Укоопспілці (Херсонська облспоживспілка – 67,1 %, тобто зменшено на 33,9 %; Тернопільська – 16,0 % (-84,0 %); Кримспоживспілка всього 192,0 %, Дніпропетровська – 132,7 %). Проте порівняння обсягів отриманих кредитів першого і останнього року аналізованого періоду не зовсім коректне, оскільки між цими роками, тобто у 2000-2008 рр., могли відбуватися зміни, які відмінні від означених;
- стрімкого зросту отримання кредитів у 2009 р. порівняно з 1999 р. досягла низка облспоживспілок. Виділилася група облспоживспілок – лідерів за обсягами кредитів. Наприклад, частка обсягів кредитів Вінницької ОСС у 1999 р. становила 8,6 %, тоді як у 2009 р. – 37,3 % або зросла на 28,7 пунктів, Рівненської – на 11,8 пунктів. Тоді як у решти облспоживспілок частка або неістотно зросла, або навіть знизилася (Кримспоживспілка (-2,0 пункта), Дніпропетровська (-2,1), Закарпатська (-3,2) і ін.). На рішення керівництва облспоживспілок щодо кредитування значною мірою вплинула фінансово-економічна криза 2009 р. Тому, можливо, порівняння обсягів кредитування 1999 р. і 2009 р. не досягне мети здійснюваного аналізу, оскільки якраз обсяги кредитування за 2009 р. не вписуються у загальну, описану на рис. 1 тенденцію;

Табл. 1. Динаміка обсягів банківських кредитів і позичок у розрізі обласпоживспілок Укоопспілки за 1999-2009 рр. [1]

Облспоживспілка	Банківські кредити та позичкові кошти, тис. грн:							
	СТАНOM на 31.12.1999	ЧАСТКА за 1999 р., %	СТАНOM на 31.12.2009	ЧАСТКА за 2009 р., %	ВІДХИЛЕННЯ ЧАСТКИ 1999 - 2009 рр.	2009 - 1999 рр., %	Всього за 1999-2009 рр.	ЧАСТКА за 1999-2009 рр., %
Кримспоживспілка	1830	4,2	3513	2,2	-2,0	192,0	52829	5,0
Вінницька	3748	8,6	60308	37,3	28,6	1609,1	174502	16,6
Волинська	792	1,8	6106	3,8	1,9	771,0	41286	3,9
Дніпропетровська	1425	3,3	1891	1,2	-2,1	132,7	17137	1,6
Житомирська	2868	6,6	11384	7,0	0,4	396,9	65205	6,2
Закарпатська	1539	3,5	612	0,4	-3,2	39,8	18399	1,8
Івано-франківська	2371	5,5	643	0,4	-5,1	27,1	15772	1,5
Кіровоградська	472	1,1	3611	2,2	1,1	765,0	21975	2,1
Луганська	623	1,4	1465	0,9	-0,5	235,2	8571	0,8
Львівська	3663	8,4	1713	1,1	-7,4	46,8	32112	3,1
Миколаївська	1472	3,4	7951	4,9	1,5	540,1	47084	4,5
Одеська	691	1,6	2281	1,4	-0,2	330,1	8348	0,8
Полтавська	1266	2,9	0	0,0	-2,9	0,0	33451	3,2
Рівненська	1965	4,5	26405	16,3	11,8	1343,8	167051	15,9
Сумська	1625	3,7	68	0,0	-3,7	4,2	19064	1,8
Тернопільська	3274	7,5	523	0,3	-7,2	16,0	14749	1,4
Харківська	1306	3,0	81	0,1	-3,0	6,2	8169	0,8
Херсонська	1077	2,5	723	0,4	-2,0	67,1	10302	1,0
Хмельницька	1893	4,4	9459	5,8	1,5	499,7	68539	6,5
Черкаська	4947	11,4	7491	4,6	-6,8	151,4	99878	9,5
Чернівецька	283	0,7	2338	1,4	0,8	826,1	15644	1,5
Чернігівська	2425	5,6	638	0,4	-5,2	26,3	20560	2,0
Київське МСТ	2	0,0	0	0,0	0,0	0,0	34	0,0
Київська обл.	156	0,4	120	0,1	-0,3	76,9	4053	0,4
Підприємства і орг. Укоопспілки	1683	3,9	12491	7,7	3,8	742,2	85045	8,1
Всього	43396	100,0	161815	100,0	0,0	372,9	1049759	100,0
								0,0

- повніша картина обсягів кредитування діяльності підприємств за довший період – 11 років. Зокрема, до найбільших кредитористів належать Вінницька ОСС (174,5 млн грн), Рівненська (167,1). Відповідно, їхня частка в обсягах кредитів обспоживспілок Укоопспілки – 16,6 % і 15,9 %. Більше п'яти відсотків обсягів кредитів від обсягу загалом по Укоопспілці мають Житомирська, Хмельницька, Черкаська обспоживспілки і підприємства Укоопспілки. Навпаки, частка багатьох обспоживспілок не перевищує 1-2 % (Дніпропетровська, Закарпатська, Івано-Франківська, Луганська, Одеська, Сумська та ін.).

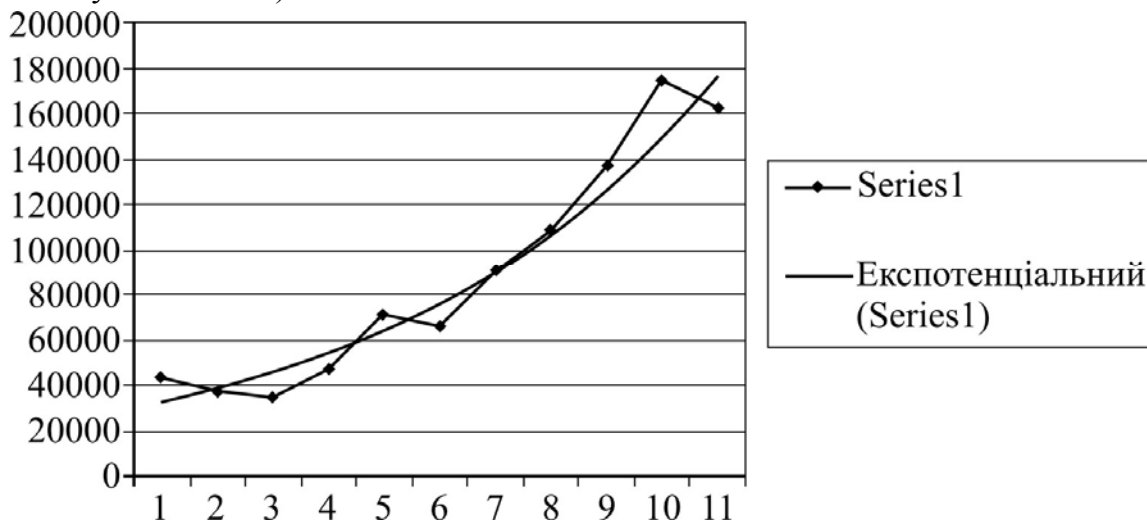

Рис. 1. Модель динаміки банківських кредитів та позичкових коштів загалом по Укоопспілці

Після аналізу обсягів отриманих кредитів і позичкових коштів важливо також проаналізувати результативні чинники, тобто як розвивалися відповідні галузі та сфери діяльності. Такими, на наш погляд, можуть бути передусім показники розвитку роздрібного товарообігу, введення в дію основних фондів, прибутків і ін. Щодо роздрібного товарообігу, то його розвиток відбувався логічно прискореними темпами через поповнення обігових коштів із залученням кредитів. А звідси – можливість розрахунків за товари, підтримання належного асортименту в роздрібній мережі тощо (табл. 2).

За даними табл. 2, у якій розраховано низку показників, які характеризують розвиток роздрібного товарообігу в Укоопспілці та в розрізі обспоживспілок, можна зазначити таке:

- за аналізований період (1999-2009 рр.) роздрібний товарообіг загалом в Укоопспілці зріс у 3,1 раза (314,2 %). Тоді як обсяг кредитів за цей же період (табл. 1) зріс у 3,7 раза, тобто зріс з випередженням. Розвиток товарообігу описується трендовою моделлю експоненційного виду $y = a^x$ (a – стале числа, але не дорівнює 1) (рис. 2). Спостерігається певний спад товарообігу у 2004 і 2005 рр. і призупинення темпів росту у 2009 р.;
- високі темпи розвитку товарообігу загалом у системі Укоопспілки не властиві багатьом регіонам. Значно нижчі темпи зростання товарообігу мають Херсонська – 192,2 %, Чернігівська – 143,7 %, Сумська – 168,6 % і ін. Водночас низка обспоживспілок досягла зросту товарообігу вищого, ніж загалом по Укоопспілці, темпів: Вінницька – 579,9 %, Рівненська – 552,1 %, Тернопільська – 587,0 %. У Миколаївській ОСС спостерігають зниження показника (-21,5 %);

Табл. 2. Динаміка роздрібного товарообігу загалом по Укоопспілці та в розрізі обласпоживспілок за 1999-2009 рр. [1]

Обласпоживспілка	Загальний обсяг роздрібного товарообороту, млн грн							
	за 1999 р.	частка за 1999 р, %	за 2009 р.	частка за 2009 р., %	відхилення частки 2009 р. і 1999 р.	2009 – 1999 рр., %	всього за 1999-2009 рр., %	частка за 1999-2009 рр., порівняно з 1999 р.
Кримспоживспілка	88,8	7,0	228,8	5,7	-1,3	257,7	1402,7	5,6
Вінницька	73,2	5,8	424,3	10,6	4,9	579,6	2016,6	8,1
Волинська	39,6	3,1	146,8	3,7	0,6	370,7	901,8	3,6
Дніпропетровська	35,5	2,8	110	2,8	0,0	309,9	845,6	3,4
Житомирська	86,7	6,8	292	7,3	0,5	336,8	1858,1	7,5
Закарпатська	63,4	5,0	144,4	3,6	-1,4	227,8	958,6	3,9
Івано-франківська	34,9	2,8	86,7	2,2	-0,6	248,4	494,1	2,0
Кіровоградська	16,4	1,3	82,2	2,1	0,8	501,2	501	2,0
Луганська	25,5	2,0	94,9	2,4	0,4	372,2	526,2	2,1
Львівська	70,7	5,6	197,5	5,0	-0,6	279,3	1368	5,5
Миколаївська	41,5	3,3	33	0,8	-2,4	79,5	480,2	1,9
Одеська	52,6	4,1	77,1	1,9	-2,2	146,6	712,3	2,9
Полтавська	44,5	3,5	245,7	6,2	2,7	552,1	1322,4	5,3
Рівненська	55,2	4,4	401,5	10,1	5,7	727,4	2100,2	8,4
Сумська	67,9	5,4	114,5	2,9	-2,5	168,6	937,8	3,8
Тернопільська	33	2,6	193,7	4,9	2,3	587,0	866,9	3,5
Харківська	63,5	5,0	157,8	4,0	-1,0	248,5	1194,6	4,8
Херсонська	48,9	3,9	94	2,4	-1,5	192,2	645,8	2,6
Хмельницька	41,5	3,3	158,4	4,0	0,7	381,7	874,8	3,5
Черкаська	118,1	9,3	312,5	7,8	-1,5	264,6	1860,4	7,5
Чернівецька	30,4	2,4	110,1	2,8	0,4	362,2	666,6	2,7
Чернігівська	116,6	9,2	167,6	4,2	-5,0	143,7	1493	6,0
Київське МСТ	4,4	0,3	0	0,0	-0,3	0,0	20,3	0,1
Київська обл.	5,9	0,5	100,1	2,5	2,0	1696,6	740,1	3,0
Підприємства і орг. Укоопспілки	9,3	0,7	10,6	0,3	-0,5	114,0	100,1	0,4
Всього	1268	100,0	3984,2	100,0	0,0	314,2	24888,2	100,0
								0,0

- під час порівняння часток товарообігу кожної облспоживспілки загалом в Укоопспілці у 1999 р. і 2009 р. спостерігається динаміка. В одинадцяти облспоживспілках частку товарообігу за цей період збільшено, а в одинадцяти – вона зменшена. Причому як збільшення, так і зменшення часток товарообігу відбувалося в облспоживспілках різних і однакових економічних і природнокліматичних зон. Так, наприклад, частка товарообігу Вінницької облспоживспілки зросла на 4,9 пункта, а в сусідніх – Хмельницькій всього лише на 0,7 пункта, у Черкаській – навіть відбулося зниження частки на 1,5 пункта. У Полтавській облспоживспілці збільшено частку (на 2,7 п.), а в сусідній Сумській – зменшено (на 2,5 п.). Подібні відмінності мають бути проаналізовані, виявлені як об'єктивні, так і суб'єктивні причини. Наприклад, серед об'єктивних причин – приналежність облспоживспілки до прогресивної або депресивної зони, а серед суб'єктивних – рівень менеджменту в споживспілках;
- незбіг між показниками зростання обсягу і частки кредитування і розвитку товарообігу. Наприклад, у Вінницькій облспоживспілці частка обсягу кредитів за 1999-2009 рр. зросла на 28,6 пункта (1999 р. – 8,6 %, 2009 р. – 37,3 %), а частку роздрібного товарообігу збільшено всього лише на 4,9 пункта (1999 р. – 5,8 %, 2009 р. – 10,6 %). У Львівській ОСС частка банківських кредитів зменшилася на 7,4 пункта, а частка роздрібного товарообігу знизилася всього на 0,6 пункта. У Чернігівській, Херсонській, Сумській і інших споживспілках спостерігаються адекватні зміни часток обсягів кредитів і роздрібного товарообігу.

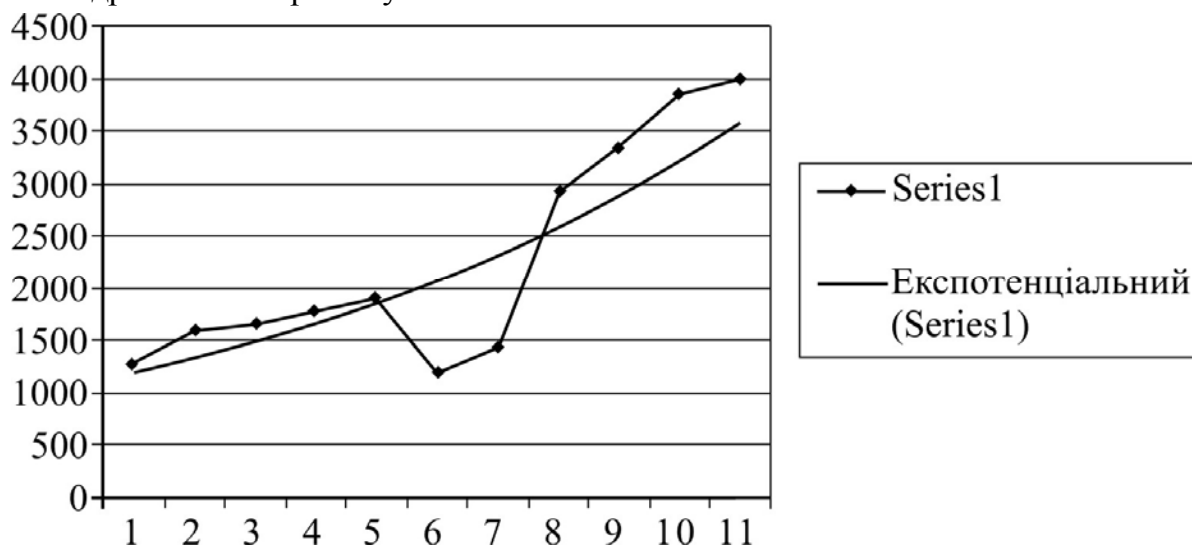

Рис. 2. Модель розвитку товарообігу загалом по Укоопспілці

Іншим напрямом використання кредитів є будівництво підприємств торгівлі, ресторанного господарства, складських, заготівельних і виробничих приміщень. Ми аналогічно проаналізували також показники введення в дію основних фондів (табл. 3). За даними цієї таблиці простежуємо:

- значне зростання показника вводу в дію основних фондів загалом по Укоопспілці (у 3,9 раза) у 2009 р. порівняно з 1999 р. Зростання відбувається навіть тоді, якщо врахувати вартісний вимір цього показника і певний вплив на нього збільшення цін на будівельні матеріали, тарифів на оплату праці, а також показник інфляції;

Табл. 3. Динаміка введення у дію основних фондів загалом в Укоопспілці та в розрізі обласпоживспілок за 1999-2009 рр. [1]

Облспоживспілка	Введено в дію основних фондів, тис. грн.								
	за 1999 р.	частка за 1999 р., %	за 2009 р.	частка за 2009 р., %	відхилення частки 2009 р. і 1999 р.	2009 – 1999 рр., %	всього за 1999-2009 рр.	частка за 1999-2009 рр., %	відхилення 1999-2009 рр., порівняно з 1999 р.
Кримспоживспілка	5994	18,2	8131	6,3	-11,9	135,7	70434	7,8	-10,4
Вінницька	2152	6,5	9051	7,0	0,5	420,6	67477	7,4	0,9
Волинська	641	1,9	5857	4,5	2,6	913,7	31863	3,5	1,6
Дніпропетровська	1200	3,6	9020	7,0	3,3	751,7	48413	5,3	1,7
Житомирська	1358	4,1	8237	6,4	2,2	606,6	39138	4,3	0,2
Закарпатська	800	2,4	6752	5,2	2,8	844,0	33050	3,6	1,2
Івано-франківська	1191	3,6	3860	3,0	-0,6	324,1	20505	2,3	-1,4
Кіровоградська	429	1,3	832	0,6	-0,7	193,9	11895	1,3	0,0
Луганська	876	2,7	1428	1,1	-1,6	163,0	13930	1,5	-1,1
Львівська	1702	5,2	4910	3,8	-1,4	288,5	40230	4,4	-0,7
Миколаївська	979	3,0	2982	2,3	-0,7	304,6	22354	2,5	-0,5
Одеська	793	2,4	6677	5,2	2,8	842,0	37855	4,2	1,8
Полтавська	611	1,9	2398	1,9	0,0	392,5	23813	2,6	0,8
Рівненська	731	2,2	12233	9,5	7,2	1673,5	74295	8,2	6,0
Сумська	1719	5,2	4382	3,4	-1,8	254,9	32353	3,6	-1,6
Тернопільська	533	1,6	8539	6,6	5,0	1602,1	27024	3	1,4
Харківська	1046	3,2	2802	2,2	-1,0	267,9	22905	2,5	-0,6
Херсонська	1502	4,6	6274	4,9	0,3	417,7	34677	3,8	-0,7
Хмельницька	2022	6,1	5708	4,4	-1,7	282,3	46206	5,1	-1,0
Черкаська	2958	9,0	6377	4,9	-4,0	215,6	80518	8,9	-0,1
Чернівецька	482	1,5	2579	2,0	0,5	535,1	18378	2	0,6
Чернігівська	1476	4,5	1275	1,0	-3,5	86,4	22965	2,5	-1,9
Київське МСТ	24	0,1	0	0,0	-0,1	0,0	432	0	0,0
Київська обл.	0	0,0	3890	3,0	3,0	0,0	16093	1,8	1,8
Підприємства і орг. Укоопспілки	1727	5,2	5108	4,0	-1,3	295,8	69650	7,7	2,4
Всього	32946	100,0	129302	100,0	0,0	392,5	906451	100	0,0

- приріст показника вводу в дію основних фондів в абсолютному виміру у всіх облспоживспілках, окрім Чернігівської (у 1999 р. – 1476,0 тис. грн, у 2009 р. – 1275,0 тис. грн). Найбільшого приросту досягнуто у Вінницькій ОСС (2152,0-9051,0), Волинській (641,0-5857,0), Дніпропетровській (1200,0-9020,0), Житомирській (1358,0-8237,0), Львівській (1702,0-4910,0). В окремих облспоживспілках таке стрімке зростання зумовлене низьким базовим показником 1999 р. Наприклад, у Волинській облспоживспілці збільшено введення в дію основних фондів за аналізований період у 9,1 раза. Але при цьому їх введено в дію менше, ніж у Вінницькій ОСС відповідно 31863 тис. грн і 67477 тис. грн. Виділяється Рівненська облспоживспілка, в якій ввід у дію основних фондів зріс у 16,7 раза, а частка цієї ОСС у введених у дію основних фондах в Укоопспілці – найбільша і становила у 2009 р. 9,5 %. Динаміка введення в дію основних фондів описується трендовою моделлю експоненційного виду $y = a^x$ (a – стале числа, але не дорівнює одиниці) (рис. 3);
- істотна різниця у стартових зусиллях облспоживспілок у 1999 р. Із введених в дію основних фондів загалом в Укоопспілці (32946 тис. грн) п'ята частина (18,2 %) або 5994,0 тис. грн введено у Кримспоживспілці, майже 10 % – Черкаській облспоживспілці. Частка ще чотирьох облспоживспілок у межах 5-7 % (Вінницька, Львівська, Сумська і Хмельницька). Натомість частка більшості облспоживспілок незначна;
- нерівномірні зусилля облспоживспілок у діяльності із вводу в дію основних фондів, хоча такі управлінські рішення не можна назвати неправильними. Вони очевидно викликані переважно потребою, необхідністю і можливостями. Водночас відхилення не повинні бути істотними, як наприклад у Кримспоживспілці. У 2009 р. вона задіяла основні фонди на 8131,0 тис. грн (1999 р. – 5994,0 тис. грн), але частка цієї спілки загалом в Укоопспілці зменшилася на 11,9 пункта. При цьому за 1999-2009 рр. частка Кримспоживспілки досить висока 7,8 %. Нерівномірність або зменшення частки вводу в дію основних фондів у 2009 р., порівняно з 1999 р., властива також ще для десяти споживспілок;
- група споживспілок, які є лідерами вводу в експлуатацію фондів за 1999-2009 рр. – Кримспоживспілка, частка якої загалом в Укоопспілці 7,8 %, Вінницька (7,4 %), Рівненська (8,2 %), Черкаська (8,9 %) облспоживспілки.

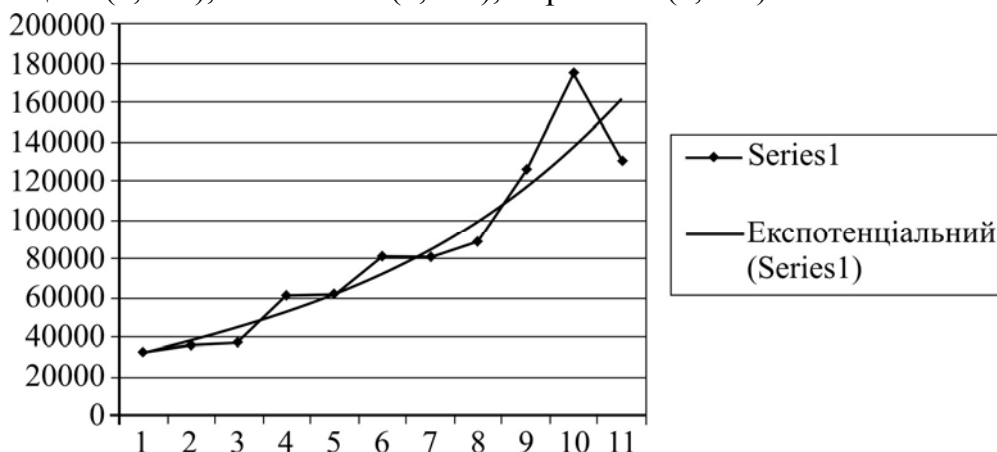

Рис. 3. Модель введення у дію основних фондів загалом по Укоопспілці

Проаналізувавши дані про ввід у дію основних фондів, важливо отримати відповідь на питання про доцільність і ефективність використання взятих облспоживспілками кредитів і позичок. Тобто наскільки вдало у цих споживспілках обрані об'єкти, в які інвестовано кошти.

Табл. 4. Динаміка фінансової діяльності споживспілок Укоопспілки у 1998-2009 рр. [1]

Облспоживспілка	Результати фінансової діяльності споживспілок												Всього за 1999-2009 рр.
	За 1998 р.	За 1999 р.	За 2000 р.	За 2001 р.	За 2002 р.	За 2003 р.	За 2004 р.	За 2005 р.	За 2006 р.	За 2007 р.	За 2008 р.	За 2009 р.	
Кримспоживспілка	4393	3199	2586	1135	1323	1765	1403	3701	1660	2806	13003	9837	42418
Вінницька	-10705	-8210	-2246	-758	196	256	374	880	457	1353	3667	3402	-629
Волинська	-4684	-5674	-3989	-1877	-800	65	180	313	927	1139	3634	3653	-2429
Дніпропетровська	-5017	-6263	-3692	-103	559	420	4015	1401	1483	1953	12418	6447	18638
Житомирська	-3349	-3689	-2008	-1526	171	17	48	2040	653	1060	5130	3147	5043
Закарпатська	-3479	-2870	-2678	-4744	1	217	358	594	691	1052	3625	3583	-171
Івано-Франківська	-9776	-9091	-8814	-7556	-1857	-640	23	53	628	784	1853	1648	-22969
Кіровоградська	-6338	-3799	-5961	-3180	-1122	28	95	132	354	170	1585	885	-10813
Луганська	-3089	-2897	-2057	-2216	4	138	547	190	-521	20	3016	2622	-1154
Львівська	-10919	-9689	-4493	-1301	140	337	693	748	878	1075	8081	2729	-802
Миколаївська	-2761	-959	-226	-1013	-299	184	6	679	384	930	10104	2494	12284
Одеська	-4782	-4480	-3734	-1536	450	778	1145	1219	804	1014	2859	3250	1769
Полтавська	-9496	-8291	-4710	-7809	80	-2128	137	538	378	528	4000	3177	-14100
Рівненська	-7417	-5068	-1204	-336	168	212	1968	1412	2526	3353	12684	8155	23870
Сумська	-3176	-1416	-779	-1835	0	123	460	2834	520	1456	9065	9641	20069
Тернопільська	-6907	-4447	-4359	-2304	118	176	1072	2344	3036	6764	11219	7919	21538
Харківська	-4088	-3553	-1820	-4517	5	505	550	721	493	1114	3239	3329	66
Херсонська	-3391	-5283	-4877	-6267	-1963	-380	585	813	478	514	2364	3121	-10895
Хмельницька	-11382	-6275	-2603	-1163	509	319	640	857	20	535	1295	1766	-4100
Черкаська	217	2473	2156	-2021	661	394	160	442	1126	1396	10921	7893	25601
Чернівецька	-1063	-318	83	92	194	352	193	791	277	349	2957	1521	6491
Чернігівська	-1268	-3671	-4519	-2459	-203	53	153	321	475	975	2884	1254	-4737
Київське МСТ	-29	142	-64	-21	-378	-10	0	0	0	0	0	0	-331
Київська обл.	156	18	-7	-105	-74	304	626	568	5205	403	681	115	7734
Підприємства і орг. Укоопспілки	-792	-1140	-2090	-543	2556	1611	7452	12125	6	411	15665	10387	46440
Всього	-109142	-91251	-62105	-53963	439	5096	22883	35716	22938	31154	145949	101975	158831

Повнішу картину про діяльність, пов'язану з кредитами, дає аналіз результатів фінансової діяльності споживспілок. Варто зазначити, що цей показник є синтетичним і він достатньо повно засвідчує рівень менеджменту в кредитній діяльності. Тобто, наскільки правильно визначені сфери пріоритетного інвестування в тих чи інших галузях (торговельна, заготівельна, виробнича тощо). Чи правильно обрані об'єкти інвестування, наскільки вдале їхнє територіальне розташування в області з урахуванням жорсткості конкуренції, ступеня економічного розвитку регіону тощо.

У табл. 4 представлено інформацію, яка розкриває динаміку результатів фінансової діяльності (прибутків) споживспілок, періоди збиткової діяльності, подолання кризи в споживспілках та прогнозування показників прибутковості.

За даними табл. 4 видно, що:

- за 1999-2009 рр. загалом в Укоопспілці отримано прибутків на 158,8 млн грн. При цьому 12 облспоживспілок у 2010 р. ще збиткові (-73.1 млн грн) і вони змушені перекривати збитки, допущені за попередні роки. З 2004 р. як система Укоопспілки, так і кожна із облспоживспілок прибуткові. На наш погляд потрібні додаткові спеціальні дослідження для виявлення впливу на цей показник чинника кредитування. Динаміка результатів фінансової діяльності споживспілок описується трендовою моделлю логарифмічного виду $y = \log_b x$ (рис. 4);
- єдина Кримспоживспілка протягом усього досліджуваного періоду діяла з прибутками. Ще одна, Черкаська, завершила тільки один рік (2001 р.) із збитками 2,0 млн грн. Проте жодна із цих облспоживспілок не входить до групи лідерів, які найбільше користувалися кредитами;
- більшість облспоживспілок (23) до 2001 р. функціонували із збитками. Переломними стали 2002-2003 рр., після яких не було жодної збиткової облспоживспілки;
- з високою ймовірністю можна стверджувати, що збитковість споживспілок до 2002 р. пояснюється гіперінфляційними процесами у дев'яностих роках і падінням курсу національної валюти у 1998 р. І тільки з 2001 р. з переходом до готівкових, а не бартерних розрахунків, стабілізування розвитку економіки країни, фінансові результати системи споживчої кооперації України поліпшувалися.

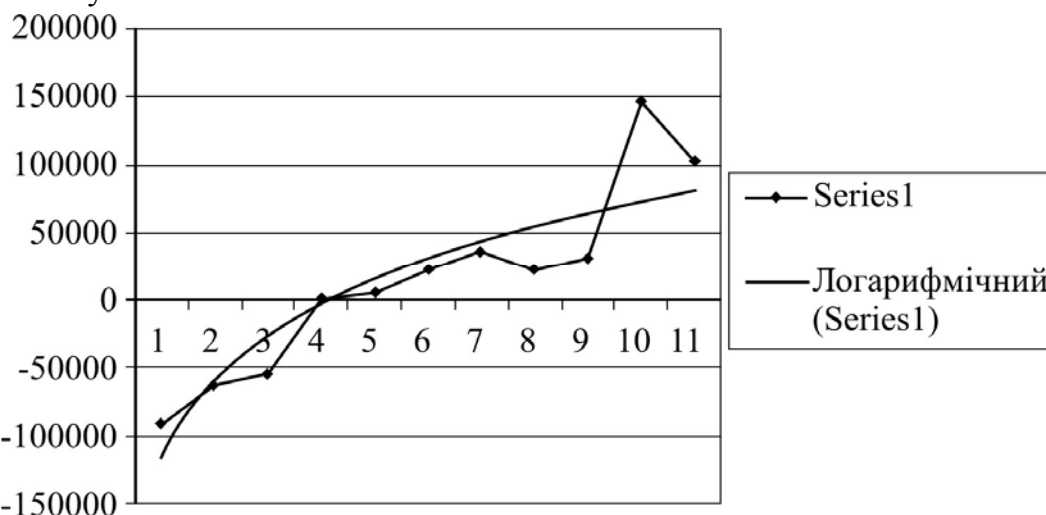

Рис. 4. Модель динаміки результатів фінансової діяльності Укоопспілки

Результати здійсненого аналізу розвитку роздрібного товарообігу, введення в дію основних фондів і результатів фінансової діяльності спонукали нас до пошуку підтвердження гіпотези про пряму залежність між збільшенням обсягів отриманих кредитів і показниками роздрібного товарообігу. Для цього ми застосували такі методи:

- розроблено групувальну таблицю. Усі облспоживспілки, залежно від обсягів отриманих кредитів, поділено на 4 групи (табл. 5). Визначено частку кожної групи облспоживспілок в отриманих кредитах, яку згодом порівнювали з частками роздрібного товарообігу, прибутків, введення в дію основних фондів груп цих облспоживспілок;
- розраховано коефіцієнти кореляції і встановлено кореляційну залежність між обсягами отриманих кредитів, з одного боку, і обсягами роздрібного товарообігу, прибутками і введенням в дію основних фондів, з іншого.

Табл. 5. Групування облспоживспілок України за обсягами кредитів і їх вплив на деякі показники діяльності [1]

Облспоживспілки, група	Кредити і позики, млн	Кількість ОСС у групі	Обсяг кредитів групи, млн грн	Частка в групі, %	Обсяг роздрібного товарообігу, млн грн	Частка групи, %	Введено в дію основних фондів	Частка групи, %	Фінансовий результат "Прибутки"	Частка групи, %
1	до 10,0	4	29,1	2,8	3,2	12,9	90,8	10,0	8,4	7,5
2	10,1-25,0	9	153,7	14,6	7,4	29,7	249,3	27,5	17,1	15,2
3	25,1-75,0	7	340,5	32,4	8,2	32,9	274,0	30,2	38,3	34,0
4	75,1-175,0	4	526,5	50,2	6,1	24,5	291,9	32,2	48,9	43,3
Всього	х	24	1049,8	100,0	24,9	100,0	906,5	100,0	42,7	100,0

За даними табл. 5 видно, що:

- вплив обсягів кредитування облспоживспілок чотирьох груп не однаковий з аналізованими показниками (роздрібний товарообіг, прибутки, введення в дію основних засобів), за напрямом і за інтенсивністю;
- чим більше облспоживспілки отримали кредитів, тим більше вони задіяли основних фондів. Якщо у першій групі облспоживспілок, з найменшим обсягом кредитів (2,8 %), частка введених у дію основних фондів становить 10,0 % від загальних в системі Укоопспілки, то в останній, четвертій групі облспоживспілок, які практикують кредити у значно більших обсягах (50,2 % кредитів від загальних в Укоопспілці), частка введених у дію основних фондів, найбільша – 32,2 %. Аналогічна ситуація у другій і в третій групах облспоживспілок. Очевидно, подібну залежність, тобто ефективніше використання кредитів саме в цій галузі, можна пояснити вищим рівнем менеджменту саме у цій сфері діяльності облспоживспілок. Кредит отримують під конкретні об'єкти (будівлю маркета, виробничого підприємства), здійснюють контроль за ходом будівництва, введення в експлуатацію. Цього не можна простежити за іншим показником – роздрібним товарообігом. Дані цієї ж таблиці підтверджують наші міркування;
- у перших трьох групах облспоживспілок із збільшенням частки обсягів кредитів (перша група – 2,8 %, друга – 14,6 %, третя – 32,4 %) спостерігається збільшення частки обсягу роздрібного товарообігу кожної групи (відповідно

12,9 %, 29,7 %, 32,9 %). Проте у четвертій групі – чотирьох облспоживспілок, на які припадає більше половини кредитів, отриманих загалом в Укоопспілці, частка роздрібного товарообігу всього 6,1 % і нижча, ніж у другій групі облспоживспілок (7,4 %) і тим більше у третій (8,2 %).

Така ситуація підтверджує, що не в кожному випадку великі обсяги кредитів сприяють і гарантують нарощування темпів росту товарообігу. Вона може свідчити про нижчий рівень менеджменту, пов'язаний із великою кількістю позичальників, а отже, меншою можливістю їхнього контролю і про те, що більші обсяги товарообігу, а також вищі темпи його зростання потребують збільшення кількості постачальників товарів, розширення їхнього асортименту, а головне, долучення у конкурентні змагання з потужними торговельними підприємствами, мережею магазинів продовольчих товарів, будівельних матеріалів, товарів культурно-побутового призначення тощо.

Важливо проаналізувати вплив обсягів отриманих кредитів іще на один показник – "Результати фінансової діяльності облспоживспілок", тобто "Прибуток". Цей показник в умовах досконалого ринкового механізму за своїм змістом є синтетичним. Проте на сучасному етапі дуже часто цим показником маніпулюють, залежно від того оподатковується чи не оподатковується державою прибуток підприємств. Якщо прибуток оподатковується, то на підприємствах його занижують.

Отже, за даними цієї ж табл. 5 і показника "Прибутки", підтверджується гіпотеза про те, що отримані більші обсяги кредитів сприяють збільшенню "Прибутків". Наприклад, у всіх чотирьох групах облспоживспілок із збільшенням обсягів кредитів збільшується "Прибуток". У першій групі облспоживспілок з найменшою часткою "Прибутків" відносно прибутків Укоопспілки і найменша частка "Прибутків" – 7,5 %. Тоді як в останній четвертій групі облспоживспілок (частка кредитів 50,2 %) найбільша частка "Прибутків" (43,3 %). Облспоживспілки другої і третьої груп вписуються у виявлену залежність.

Водночас потрібно звернути увагу на те, що збиткові облспоживспілки є в кожній із груп. У першій – Луганська, у другій – Херсонська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернігівська; у третій – Полтавська, Волинська, Хмельницька. Збитковою за період 1999-2009 рр. є Вінницька облспоживспілка – найбільший позичальник в Укоопспілці (-629,0 тис. грн), а за 1998-2009 рр. (-11334,0 тис. грн). Проте приклад Вінницької облспоживспілки є позитивним. Адже збитки у цій облспоживспілці допущені на початку аналізованого періоду (1998-2000 рр.). І тільки, на наш погляд, завдяки залученню кредитів, нарощуванню темпів кредитування, ефективному їхньому використанню у наступні роки вдалося збільшувати прибутки. Більше того, можливо, що отримані цією облспоживспілкою кредити використані у таких напрямках, що починаючи з 2010 р. Вінницька ОСС, тепер за незначних обсягів кредитів може нарощувати роздрібний товарообіг, "Прибутки" й інші показники.

Упродовж дослідження впливу чинника кредитування на показники діяльності Укоопспілки, розрахували парні коефіцієнти кореляції за формулою

$$r_{xy} = \frac{n \sum (x_i \cdot y_i) - \sum x_i \cdot \sum y_i}{\sqrt{(n \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2) \cdot (n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2)}}$$

Отриманий результат $r_{x/y_1} = 0,92$ впливу чинника кредитування (x) на розвиток товарообігу (y_1); $r_{x/y_2} = 0,91$ впливу чинника кредитування на фінансовий результат "Прибуток" (y_2) і $r_{x/y_3} = 0,97$ впливу чинника кредитування (x) на введення в дію основних фондів за шкалою Чеддока дуже високий. Розраховані парні коефіцієнти кореляції підтверджують виявлені нами впливи чинника кредитування на деякі показники діяльності облспоживспілок (табл. 5).

Таким чином, позитивний вплив чинника кредитування на основні показники фінансово-господарської діяльності на рівні Укоопспілки очевидний. Щодо виявлення аналогічних висновків на регіональному рівні, рівні облспоживспілок, то це потребує додаткових досліджень. Проте вже ці дослідження роблять достатньо актуальним питання проведення науково-практичних семінарів та видання методичних розробок з проблематики отримання і використання кредитів в облспоживспілках Укоопспілки.

Література

1. Основні показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій Укоопспілки за 1998-2009 рр.
2. Скибінський С.В. Маркетинг. – Ч. 1 : підручник. – Львів : Вид-во "Місіонер", 2000. – 640 с.; Маркетинг. – Ч. 2 : підручник. – Львів : ЛА "Піраміда", 2009. – 748 с.
3. Бабенко С.Г. Основи кооперації : навч. посібн. / С.Г. Бабенко, С.Д. Гелей, Я.А. Гончарук, Р.Я. Пастушенко. – К. : Вид-во "Знання", 2004. – 470 с.
4. Вовчак О.Д. Банківська справа : навч. посібн. / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин. – Львів : Вид-во "Новий світ-2000", 2008. – 560 с.

Ванивский М.М. Фактор кредитования в развитии организаций и предприятий потребительской кооперации

Исследовано и выявлено позитивное влияние фактора кредитования на развитие основных показателей финансово-хозяйственной деятельности предприятий – розничного товарооборота, ввода в эксплуатацию основных фондов и прибыли. Исследования делают достаточно актуальным вопрос проведения научно-практических семинаров и издания методических разработок из проблематики получения и использования кредитов в облпотребкооперациях Укоопсоюзов.

Vanivsky M.M. Factor of crediting in the development of organizations and enterprises of consumer cooperation

Researched and revealed a positive influence of credit volume on the development of the main indices of financial and operational activities of enterprises – retail turnover, application main funds and profits. Researches described the question of leadthrough of Science-practical seminars and edition of methodical developments from problematic of receipt and use of credits in consumer cooperation.

УДК 338.23:336.74

Здобувач О.Ф. Дубовой; здобувач О.В. Кіндрат;
здобувач Б.І. Кабаці, канд. екон. наук – Львівська КА

ВПЛИВ ЧИННИКІВ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИНАМІКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Систематизовано основні чинники інституційного середовища та проаналізовано їхній вплив на механізм державного регулювання динаміки економічного зростання країни.